

Pouk na daljavo v drugostopenjskih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji v času pandemije bolezni covid-19

Norina Bogatec

Slovenski raziskovalni inštitut

n.bogatec@slori.org

Sara Brezigar

Univerza na Primorskem

sara.brezigar@pef.upr.si

Maja Mezgec

Univerza na Primorskem

maja.mezgec@pef.upr.si

Drugostopenjske srednje šole v Italijanski republiki so se ob izbruhu epidemije bolezni covid-19 tako rekoč čez noč znašle v položaju, ko je bilo treba uvesti pouk na daljavo, ki se je odvijal od začetka marca 2020, se nadaljeval neprekinjeno vse do konca šolskega leta 2019/2020 in pomembno vplival na izvajanje pouka tudi v šolskem letu 2020/2021. Namen tega prispevka je na osnovi kvantitativne analize, ki jo je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), ponuditi vpogled v izvedbo tovrstnega pouka v srednjih šolah, in sicer na osnovi izkušenj v šolskem letu 2019/2020. Predstavljeni so rezultati raziskave, v katero so bili vključeni profesorji in dijaki na drugostopenjskih srednjih šolah. Avtorice ugotavljajo, da izvedba pouka na daljavo ni pokazala bistvenih izzivov na področju rokovanja z orodji informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), da so dijaki pogrešali predvsem socialne stike in doživljali padec motivacije, profesorji pa so imeli znatne težave pri ocenjevanju na daljavo. Profesorji in dijaki se v veliki meri strinjajo, da je pouk na daljavo primeren način poučevanja le v izrednih situacijah, nekateri dijaki pa izpostavljajo tudi željo po večji uporabi IKT-orodij pri pouku v živo.

Ključne besede: pouk na daljavo, covid-19, Italija, slovenske šole v Italiji

Uvod

Pandemija bolezni covid-19 je številne države prisilila v sprejetje korenitih ukrepov za preprečevanje širjenja okužb, ki so posegali na številna področja našega vsakdanjega življenja. Zelo radikalno je posegla tudi na področje šolstva, kjer so ukrepi za preprečevanje okužb, kot je zaprtje šol in drugih vzgojno-izobraževalnih institucij, predstavljali prelomno izkušnjo in postavili

na glavo številne predpostavke, na katerih sta do tedaj temeljila delovanje šol in pristop do poučevanja. Ukrep je prizadel tudi vzgojno-izobraževalne ustanove s slovenskim učnim jezikom v Italiji.

Drugostopenjske srednje šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini so sestavni del italijanskega državnega šolskega sistema in delujejo po istih načelih ter pravilih, ki veljajo za italijanske državne šole. Ministrstvo za šolstvo pripravlja šolske programe za šole s slovenskim učnim jezikom in ti so povsem enaki programom šol z italijanskim učnim jezikom (Bogatec 2015), s to izjemo, da je materinščina v drugostopenjskih šolah s slovenskim učnim jezikom slovenščina in da se poleg te dijaki učijo tudi jezika okolja (italijanščine). Pouk poteka po državnih kurikulumih, ki jih krajevnim potrebam prilagaja profesorski zbor (Bogatec 2020b). Ne glede na zapisano pa so šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji že v običajnih razmerah v marsikaterem pogledu specifične, zahtevajo posebno obravnavo in se soočajo s posebnimi izzivi (Baloh 2012; Brezigar in Zver 2019; Strani 2011). Ta »posebnost« je najočitnejša v osnovnih šolah, kjer je pomanjkljivo ali skromno znanje slovenščine kot učnega jezika svojevrsten izziv (Grgič 2017a; 2019; Brezigar in Zver 2019; Brezigar 2020b; Baloh 2004; Bogatec 2012), pandemija pa je ta izziv še dodatno zaostila (Bogatec, Brezigar in Mezgec 2021; Brezigar 2020a).

Stanje v drugostopenjskih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom je v osnovi nekoliko drugačno, saj se vanje vpisujejo otroci, ki imajo praviloma za sabo osem let obiskovanja šol s slovenskim učnim jezikom in ki jim ta »jezikovni« vidik vsaj navidezno predstavlja manjši izziv. Hkrati so zaradi starosti pri svojem učnem delu samostojnejši in zato so tudi njihovi starši manj vpleteni v vsakodnevno opravljanje učnih obveznosti kot njihovi mlajši vrstniki.

Namen tega prispevka je torej raziskati, kako so se profesorji in dijaki na drugostopenjskih srednjih šolah soočili s poučevanjem na daljavo v času epidemije bolezni covid-19, kako je potekal pouk na daljavo in predvsem kako je nastala situacija vplivala na šole, ki so zaradi svoje manjšinskosti v primerjavi z drugimi državnimi šolami v nekoliko posebnem položaju.

V prvem delu prispevka bomo na kratko predstavili mrežo šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji in opisali njeno jezikovno (in posledično kulturno) raznolikost. V drugem delu prispevka bomo opisali uvedbo pouka na daljavo v Italiji in razmere, v katerih se je izvajal takšen pouk. Tretji in četrti del prispevka bosta namenjena predstavitvi metodologije in rezultatov študije o pouku na daljavo med profesorji¹ in dijaki drugostopenjskih srednjih šol, ki jo je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu.

¹ Moška slovnična oblika je uporabljena kot nevtralna za oba spola.

Preglednica 1 Šolska mreža s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji – šolsko leto 2019/2020

Postavka	Tržaška pokrajina	Goriška pokrajina	Špeter	Skupaj
Ravnateljstva večstopenjskih šol	5	2	1	8
Vrtci (starost: 3–5 let)	24	10	1	35
Osnovne šole (starost: 6–10 let)	19	9	1	29
Prvostopenjske srednje šole (starost: 11–13 let)	7	2	1	10
Skupaj	50	21	3	74
Ravnateljstva drugostopenjskih srednjih šol	4	2	–	6
Število smeri (starost: 14–18 let)	11	6	–	17

Opombe Prirejeno po Bogatec (2019).

Preglednica 2 Število vpisanih na posameznih stopnjah šolanja v šolskem letu 2019/2020

Stopnja šolanja	Tržaška pokrajina	Goriška pokrajina	Špeter	Skupaj
Vrtci	495	371	60	926
Osnovne šole	890	630	155	1.675
Prvostopenjske srednje šole	489	311	66	866
Drugostopenjske srednje šole	609	327	–	936
Skupaj	2.483	1.639	281	4.403

Opombe Prirejeno po Bogatec (2019).

Pouk s slovenskim učnim jezikom v Italiji

Šolska mreža

Manjšinsko šolsko mrežo sestavljajo vrtci, osnovne šole ter prvo- in drugostopenjske srednje šole. Vrtci, osnovne šole in prvostopenjske srednje šole so združeni v večstopenjske šole, drugostopenjske šole pa imajo svoja ravnateljstva (Bogatec 2019; 2020a) (preglednica 1).

V šolskem letu 2019/2020 je vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom obiskovalo 4.122 vpisanih. Na Tržaškem je bilo vpisanih 2.483 (61%) in na Goriškem 1.639 (39%).² Na Tržaškem so štiri drugostopenjske srednje šole, ki jih skupaj obiskuje 609 dijakov, na Goriškem pa dve, ki ju skupaj obiskuje 327 dijakov. V videmski pokrajini ni drugostopenjskih šol (preglednica 2).

² Opozoriti velja, da slovensko šolsko mrežo v Italiji sestavlja tudi dvojezična večstopenjska šola v Špetru (v videmski pokrajini), ki jo je v šolskem letu 2019/2020 obiskovalo 281 učencev (to je 6% celotne populacije mreže šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezične šole v Špetru). V videmski pokrajini ni drugostopenjskih šol s slovenskim učnim jezikom, zato je v tej raziskavi nismo upoštevali.

Preglednica 3 Materni jezik prvošolcev v šolskem letu 2019/2020 glede na stopnjo šolanja

Stopnja šolanja	(1)	(2)	(3)
Vrtci	21,52	23,77	54,71
Osnovne šole	26,02	26,02	47,96
Prvostopenjske srednje šole	25,95	38,17	35,88
Drugostopenjske srednje šole	37,87	42,60	19,53
Povprečno	27,09	31,96	40,95

Opombe Naslovi stolpcev: (1) slovenski, (2) slovenski, italijanski in/ali drug, (3) neslovenski. V odstotkih. Prirejeno po Bogatec (2020a).

Slika 1 Pogovorni jezik prvošolcev zunaj šole v šolskem letu 2019/2020 ($N = 168$, prirejeno po Bogatec 2020a)

Jezikovna raznolikost

Vrtce in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji obiskujejo otroci z različnim maternim jezikom. Preglednica 3 prikazuje materni jezik otrok, ki so v šolskem letu 2019/2020 obiskovali prvi letnik oziroma prvi razred na posamezni stopnji šolanja. Sestava prvošolcev je dokaj heterogena: v skupnem seštevku je otrok z neslovenskim maternim jezikom največ (41 %), z »mešanim«³ maternim jezikom jih je slaba tretjina (32 %), otrok s slovenskim maternim jezikom pa je 27 %.

Pri prehajanju iz vrtca in do drugostopenjske srednje šole se jezikovna sestava vpisanih spreminja. Pojav je odvisen od večjega priliva otrok iz neslovensko oziroma večinoma italijansko govorečih družin, vezan pa je tudi na izbiro italijanske šole, na katero se prepišejo zlasti učenci z neslovenskim maternim jezikom ob prehodu na srednjo stopnjo šolanja.

Iz preglednice 3 je torej razvidno, da je populacija, ki obiskuje drugostopenjske šole, precej različna od populacij na predhodnih stopnjah šolanja, saj jo obiskuje le 20 % dijakov neslovenskega jezika, medtem ko je ta delež na predhodnih stopnjah šolanja od 36 do 55 %. Za preostale dijake drugostopenjskih šol je slovenščina materni jezik (38 %) ali eden izmed jezikov (»mešani«), ki ga uporabljajo (43 %).

Zelo podobna prejšnji je sestava vpisanih glede na rabo jezika/jezikov zunaj šole (slika 1). Četrtna (25 %) prvošolcev drugostopenjskih šol se zunaj šole

³ Izraz »mešani« uporabljamo, ko otrok začne govoriti v dveh ali več jezikih, med katerimi je eden slovenski.

pogovarja pretežno v italijanskem ali kakšnem drugem neslovenskem jeziku, 42 % prvošolcev uporablja več jezikov, med katerimi je tudi slovenski, tretjina (33 %) pa se sporazumeva pretežno v slovenščini.

Pouk v času pandemije bolezni covid-19 v Italiji

Zaprte šole zaradi pandemije bolezni covid-19 je po podatkih UNESCO (b. l.) prizadelo več kot 70 % svetovne šolajoče se populacije. Med prvimi državami, ki so v Evropi prekinile s poukom v živo, je bila Italija, ki jo je močno prizadela epidemija bolezni covid-19. Država je tako 31. januarja razglasila izredne razmere. Na osnovi epidemiološke slike, ki se je v prvih mesecih leta naglo slabšala, so bili z uredbo predsednika vlade z dne 4. marca 2020 (Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri del 11 marzo 2020 2020a) uvedeni prvi ukrepi za zavezitev okužb. Med njimi je bila tudi začasna prekinitev vzgojno-izobraževalnih storitev (javnih in zasebnih šol, vrtcev in univerz). V prvi uredbi je bilo načrtovano zaprtje šol in drugih izobraževalnih ustanov od 5. do 15. marca 2020, z naslednjimi uredbami pa so odredili podaljšanje zaprtja do konca šolskega leta (Decreto del Presidente del consiglio dei ministri del 3 novembre 2020b in Parlamento Italiano 2022).

Na začetku naslednjega šolskega leta (2020/2021) je ministrstvo predvidelo različne modele za različne stopnje šolanja: vrtec in primarna stopnja sta imela zagotovljen pouk v živo. Na sekundarni stopnji pa so bile možne spremembe glede na epidemiološko sliko (Parlamento Italiano 2022). Zaradi slabih epidemioloških razmer je bil v novembru na drugostopenjskih šolah spet uveden pouk na daljavo, ki se je v deželi Furlaniji - Julijski krajini, kjer se nahajajo šole s slovenskim učnim jezikom, večinoma nadaljeval skozi celo šolsko leto. Lahko torej strnemo, da se je italijanski šolski sistem na pandemično stanje odzval s preходом na šolanje na daljavo, predvsem na sekundarni stopnji. Tako kot v številnih drugih stvarnostih je tehnologija predstavljala edino rešitev, ki je omogočala nadaljevanje vzgoje in izobraževanja, dostop do spleta pa je čez noč postal dostop do izobraževanja (Šimec 2021).

Društvo za raziskovanje didaktike (SIRD) je po prvem letu šolanja na daljavo izvedlo obsežnejšo raziskavo med učitelji. Stopnja odzivnosti je znašala 2 %, kar pomeni, da vzorec ni reprezentativen na vsedržavni ravni (Girelli 2020). Kljub temu so sodelujoči učitelji ocenili, da je bil v prvem letu izobraževanja na daljavo (do junija 2020) del učencev le deloma vključen v izobraževanje na daljavo (18 %), del pa šolanja na daljavo ni spremljal (8 %) in posledično ni bil deležen nobene oblike šolanja. Deleži variirajo glede na stopnjo šolanja in deželo. V deželi Furlaniji - Julijski krajini, kjer so prisotne

slovenske šole, je na sekundarni ravni delež dijakov, ki je bil le delno vključen v šolanje na daljavo, 17 %, 5 % dijakov pa sploh ni bilo vključenih (Girelli 2020). Šolanje na daljavo torej še zdaleč ni doseglo vseh šoloobveznih otrok v Italiji, kjer je šolanje oziroma poklicno usposabljanje obvezno do 18. leta. Poraja se torej vprašanje enakih možnosti, ki pa presega zgolj vprašanje dostopa do tehnologije in interneta ter vključuje vprašanje družbenih posledic njihove uporabe.

Vpeljava izobraževanja na daljavo in rabe tehnologije je bila sicer izsiljena (Šimec 2021) in prehod je moral biti zelo hiter, in to v razmerah, ki za tak prehod niso bile nared (Palmerio in Caponera 2020). Naglo uvajanje tehnologije za šolanje na daljavo je zahtevalo veliko napora med soudeleženiimi akterji, ki pa s končnim rezultatom niso vedno zadovoljni, kar pri posameznikih zaradi občutka neskladnosti med vloženim trudom in doseženim rezultatom poraja tudi neprijetne občutke. Povedna je ugotovitev, da sami učitelji z rezultatom dela niso zadovoljni: njihova splošna ocena je, da so med šolanjem na daljavo opravili veliko količino dela, vendar nimajo občutka, da so bili učinkoviti pri usvajanju in ocenjevanju znanja učencev (Girelli 2020). Učitelji npr. navajajo, da reorganizacija didaktičnih dejavnosti za izvedbo na daljavo zahteva veliko naložbo časa. Velikokrat so morali na novo pripraviti namensko gradivo (Girelli 2020). Treba je bilo poiskati *ad hoc* rešitve. Priprava izobraževanja na daljavo zahteva določeno predhodno znanje, kompetence, finančne naložbe v opremo in časovno razpoložljivost za pripravo drugačne (spletne) izvedbe pouka. V primeru šolanja na daljavo med pandemijo covid-19 pa gre bolj za začasno rešitev v krizni situaciji.

Zato Hodges idr. (2020) predlagajo preimenovanje v »izobraževanje na daljavo v izrednih razmerah« (angl. *emergency remote teaching*): izvedba izobraževanja se prenese na splet, vendar gre večinoma za prenos klasične oblike dela v razredu na splet (angl. *remote teaching*). Podobno ugotavlja tudi študija Fundacije Agnelli (Fondazione Agnelli 2021), ki je bila namenjena analizi izkušnje s šolanjem na daljavo v Italiji zgolj na sekundarni stopnji v šolskem letu 2020/2021 (potem ko je šolanje že prejšnje šolsko leto delno steklo na daljavo): v večini primerov je pri šolanju na daljavo prišlo le do prehoda na *on-line* izvedbo pouka, ki bi sicer potekal v živo, brez večjega poseganja v organizacijo in strukturo pouka, brez spremembe časovnega razporeda aktivnosti ter kritične refleksije, kaj dejansko pomeni izvedba na daljavo in ktere so njene specifike. Podatki o obsegu šolanja na daljavo, izvedenega v sinhroni obliki, kažejo, da so učitelji opravili enako število ur in na enak način, kot bi jih sicer v razredu, s to razliko, da so bili z učenci povezani na daljavo, sinhrono, preko videokonferenčnih sistemov. Podatek potrjujejo tudi

odgovori ravnateljev: 91 % jih je mnenja, da so pri spletni izvedbi pouka sledili standardnemu urniku in predmetniku, le izvedbo so prenesli na splet (Fondazione Agnelli 2021). Pri tem velja upoštevati tudi administrativne zahteve, ki niso bile prilagojene spletni izvedbi pouka (npr. urnik, poročanje o obsegu in razporedu dela učiteljev itd.).

Tudi pri analizi oblik pouka na daljavo večina anketiranih navaja frontalna predavanja, preverjanje znanja in naloge (Fondazione Agnelli 2021). V primerjavi s tradicionalnim poukom v živo pa velja izpostaviti, da si počasi utira pot pošiljanje posnetkov in drugih gradiv za poglobitev znanja. Redke so navedbe uporabe didaktičnih platform z različnimi didaktičnimi aplikacijami. Kot učni pripomoček pa je še vedno najbolj v rabi učbenik (85–93 %) (Fondazione Agnelli 2021). Lahko torej trdimo, da tiskani učbenik ostaja glavni učni pripomoček in so digitalna učna gradiva v ozadju. Ta so bila vse do pandemije v glavnem pojmovana kot podpora tiskanemu učnemu gradivu. V učbeniških paketih večjih založnikov je predviden dostop do dodatnih digitalnih gradiv, ki so komplementarna učbenikom. Žal pa ne razpolagamo s podatki, ali je njihova uporaba med pandemijo narasla.

Po mnenju raziskovalcev podatki o izvedbenih oblikah lahko prispevajo k razlagi, zakaj so imeli učenci težave z ohranjanjem motivacije, s sledenjem učnim uram, z aktivnim vključevanjem učencev ter interakcijo s profesorji in sošolci idr. (Fondazione Agnelli 2021; Girelli 2020). Zaznana sta bila večji občutek utrujenosti in večji napor za ohranjanje koncentracije (Fondazione Agnelli 2021), k čemur velja dodati še nizko motivacijo in pomanjkanje aktivne participacije med poukom (INDIRE 2021).

Da italijanski šolski sistem ni bil pripravljen na nagel prehod na šolanje na daljavo, kažejo tudi podatki, zbrani z raziskavo PISA pred pandemijo (Palmerio in Caponera 2020). Polovica petnajstletnikov obiskuje šole, za katere ravnatelji menijo, da imajo njihovi učitelji ustrezne kompetence za uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) pri pouku. Po mnenju ravnateljev velik delež učiteljev teh kompetenc pred pandemijo ni imel, zaradi česar so posledično potrebovali več časa za prehod na šolanje na daljavo (Palmerio in Caponera 2020).

Učitelji sicer navajajo, da so bili med pandemijo deležni številnih izobraževanj in usposabljanj, posebej od septembra 2020 dalje, vendar so bila ta v glavnem namenjena uporabi platform in videokonferenčnih sistemov. Jih je pa polovica omenila, da so se udeležili tudi izobraževanj, namenjenim inovativnim didaktičnim pristopom, vendar se sodeč po zgoraj navedenih podatkih prenosa usvojenega znanja v učno prakso ne zazna (Fondazione Agnelli 2021).

Metodologija

V prispevku uporabljamo podatke iz študije *Pouk na daljavo*, ki jo je SLORI izvedel v sodelovanju z Deželno komisijo za slovenske šole⁴ ob koncu šolskega leta 2019/2020.⁵ Omejili smo se zgolj na analizo odgovorov profesorjev in dijakov, ki so v šolskem letu 2019/2020 obiskovali drugostopenjsko srednjo šolo s slovenskim učnim jezikom in so nam pomagali odgovoriti na v nadaljevanju navedene raziskovalne hipoteze.

Raziskovalne hipoteze in vprašanja

Z *ad hoc* statistično obdelavo in analizo kvantitativnih podatkov smo preverjali naslednje tri hipoteze:

- Profesorji drugostopenjskih šol so imeli različne izkušnje s poukom na daljavo, in sicer glede na težave, oblike pouka na daljavo in učinkovitost teh oblik.
- Dijaki in profesorji drugostopenjskih šol so imeli težave z uporabo IKT-oročij pri pouku na daljavo.
- Za dijake in profesorje drugostopenjskih šol je pouk na daljavo predstavljal negativno izkušnjo.

Vključeni v študijo

V študijo so bili vključeni profesorji in dijaki, ki obiskujejo 1., 2., 3., 4. ali 5. razred drugostopenjskih srednjih šol v Trstu in Gorici. Zbiranje podatkov je potekalo maja in junija 2020.

Ravnateljstva so povezavo do spletnega vprašalnika poslala vsem profesorjem in dijakom. Povabilo je sprejelo 124 (77 %) od skupno 161⁶ profesorjev. Delež anketiranih niha od 69 do 75 % glede na razred, v katerem poučujejo (slika 2).⁷

⁴ Deželna komisija za slovenske šole deluje po zakonu 932/1973 ter jo sestavljajo šolniki in predstavniki krajevne uprave. Komisija izdaja mnenja o vseh vprašanih, povezanih s slovensko šolo v Italiji (Bogatec 2020b).

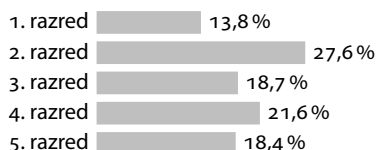
⁵ Namen ankete je bil preveriti trenutno stanje in ugotoviti morebitne pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri pouku na daljavo v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom oziroma slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji. V anketi so sodelovali starši učencev osnovnih in prvostopenjskih srednjih šol, dijaki drugostopenjskih srednjih šol in pedagoški kader vseh stopenj šolanja. Anketni rezultati so na razpolago ravnateljstvom za interno rabo.

⁶ Podatek je posredoval Urad za slovenske šole pri Deželnem šolskem uradu za Furlanijo - Julijsko krajino (www.scuola.fvg.it/usr/fvg/USRFVG/Scuole_in_lingua_slovena).

⁷ Profesorji lahko poučujejo v več razredih.

Slika 2 Deleži profesorjev glede na razred, v katerem poučujejo ($N = 116$)

Slika 3 Deleži dijakov glede na razred, ki ga obiskujejo ($N = 283$)

Spletni vprašalnik za dijake je izpolnilo 283 (30 %) od skupno 936 naslovljenih.⁸ Anketirani se glede na razred obiskovanja razporejajo precej enakomerno (slika 3). Dijakov iz 2. razreda je nekaj več (28 %), prvošolcev pa nekaj manj (14 %).

Zbiranje podatkov

Za zbiranja podatkov smo uporabili dva ločena spletna vprašalnika,⁹ enega namenjenega profesorjem, drugega dijakom. Spletni vprašalnik za učitelje je vseboval devetnajst vprašanj, za starše pa trinajst. Uporabili smo vprašanja zaprtega tipa z več izbirami, petstopenjsko ocenjevalno lestvico, Likertovo lestvico stališč in vprašanja odprtega tipa.

Vprašalnik za profesorje (PDSSP – pouk na daljavo: drugostopenjska srednja šola – profesorji)¹⁰

Spletni vprašalnik za profesorje je zajemal 13 zaprtih in pet odprtih vprašanj. Profesorji so odgovarjali na vprašanja o vrsti in obsegu uporabe IKT in IKT-orodij pri različnih oblikah pouka na daljavo, učinkovitosti teh oblik pouka, težavah pri izvajanju učnih dejavnosti, pogostosti stika z učenci in pripravi

⁸ Stopnja odzivnosti je v skladu s trendom sodelovanja mladih v spletnih anketah, ki se na taka povabila običajno redkeje odzovejo. Na relativno nizko število anketiranih je zelo verjetno vplivalo tudi dejstvo, da je anketiranje potekalo ravno v obdobju, ko so bili dijaki najbolj pod pritiskom zaradi preverjanj ob koncu šolskega leta in priprav na državni izpit.

⁹ Pri sestavi vprašalnikov sta sodelovala Maja Melinc Mlekuž (SLORI) in Tomaž Simčič (Deželna komisija za slovenske šole).

¹⁰ V tem razdelku opisujemo vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskovanju. Za potrebe priprave tega prispevka smo upoštevali zgolj nekatera vprašanja.

dodatnega gradiva za dijake, ki nimajo internetne povezave, oziroma za dijake s specifičnimi učnimi težavami. Učinkovitost oblik pouka in obseg težav so profesorji ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici. Vprašalnik je vseboval dva ločena sklopa trditev o različnih vidikih izvajanja učnih dejavnosti na daljavo, pri katerih so morali profesorji navesti stopnjo strinjanja na Likertovi petstopenjski lestvici stališč. Pri dveh zaključnih odprtih vprašanjih so lahko navedli svoje potrebe za uspešno izvajanje pouka na daljavo in morebitne opombe, namige ali predloge.

*Vprašalnik za dijake (PDSŠD – pouk na daljavo: drugostopenjska srednja šola – dijaki)*¹¹

Spletni vprašalnik za dijake je zajemal deset zaprtih in dve odprti vprašanji. Pri vseh zaprtih vprašanjih so anketirani lahko dopolnili odgovore v polju *drugo* oziroma *opombe*. Dijaki so odgovarjali na vprašanja o uporabi IKT-oročij, obsegu in učinkovitosti pouka na daljavo, težavah pri pouku na daljavo, obsegu učnih obveznosti, pogostosti stika s profesorji ter primerjavi med poukom v živo in poukom na daljavo. V dveh ločenih sklopih so bile navedene trditve o različnih vidikih pouka na daljavo, pri katerih so morali starši označiti stopnjo strinjanja na Likertovi petstopenjski lestvici stališč. Pri zaključnih odprtih vprašanjih pa so dijaki lahko navedli, kaj bi potrebovali, da bi bili v razmerah pouka na daljavo uspešni (in kaj so pogrešali), ter morebitne opombe, namige ali predloge. V vprašalnikih nismo načrtovali navedbe imena šole in drugih osebnih podatkov anketiranja.

Obdelava podatkov

Statistično obdelavo kvantitativnih podatkov pri vprašanjih zaprtega tipa smo izvedli s programskim paketom SPSS. Uporabili smo osnovno deskriptivno statistiko in analizo variance. Kvalitativne podatke, ki smo jih pridobili z vprašanji odprtega tipa, smo uredili s transkripcijo in tematskim kodiranjem kod, pojmov in kategorij, kar nam je omogočilo ureditev pojmov po sorodnosti (oziroma povezanosti) in celovito analizo kvalitativnih podatkov.

Analiza podatkov

Izkušnja profesorjev: uporabljene oblike pouka na daljavo

Profesorje smo vprašali, katere oblike pouka na daljavo so uvedli (preglednica 4). Skoraj vsi anketirani so pošiljali domače naloge (95 %) in vodili sple-

¹¹ V tem razdelku opisujemo vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskovanju. Za potrebe priprave tega prispevka smo upoštevali zgolj nekatera vprašanja.

Preglednica 4 Deleži profesorjev glede na uporabljene oblike pouka na daljavo

Oblika pouka na daljavo	<i>f</i>	<i>f</i> (%)
Telefonski pogovor	14	12
Zvočni posnetek	17	14
Registrirani učni videoposnetki	60	51
Spletno preverjanje znanja	68	58
Pošiljanje gradiva, ki ste ga pripravili izrecno za pouk na daljavo	103	87
Spletno srečanje v živo	111	94
Domače naloge, ki jih morajo dijaki rešiti in oddati	112	95

Opombe *N* = 118.

Preglednica 5 Povprečna stopnja učinkovitosti uporabljenih oblik pouka na daljavo: ocena profesorjev

Oblika pouka	<i>N</i>	σ	<i>M</i>
Spletno srečanje v živo	113	0,97	4,03
Pošiljanje gradiva, ki ste ga pripravili izrecno za pouk na daljavo	114	0,82	3,88
Domače naloge, ki jih morajo dijaki rešiti in oddati	115	0,87	3,87
Registrirani učni videoposnetki	67	1,09	3,37
Telefonski pogovor	33	1,28	3,24
Spletno preverjanje znanja	95	1,06	3,14
Zvočni posnetek	39	1,22	3,08

Opombe 1 – sploh ni učinkovito, 5 – zelo je učinkovito.

tna srečanja v živo (94 %). Visok je tudi delež profesorjev, ki so uporabljali posebej pripravljeno gradivo (87 %), medtem ko se je za preverjanje znanja po spletu odločilo skoraj tri petine (58 %) anketiranih, za registrirane učne videoposnetke¹² pa dobra polovica (51 %).

Uporabo zvočnih posnetkov in telefonski pogovor so uvedli le nekateri (14 % in 12 %).

S pomočjo petstopenjske lestvice so profesorji ocenili učinkovitost uporabljenih oblik pouka (preglednica 5). Dobršen del vprašanih je pozitivno ocenil spletno srečanje v živo (4,0) ter pošiljanje posebej izdelanega gradiva in domačih nalog (3,9). Nekaj več je tudi tistih, ki zagovarjajo učinkovitost registriranih učnih videoposnetkov (3,4), medtem ko so mnenja o učinkovitosti telefonskega pogovora (3,2), spletnega preverjanja znanja (3,1) in zvočnega posnetka (3,1) bolj raznolika.

¹² V vprašalniku smo za videoposnetke uporabili besedno zvezo »registrirani videoposnetki«, ker je uveljavljena v tem okolju in torej jasna za anketirance, vključene v študijo.

Preglednica 6 Povprečna stopnja težavnosti nekaterih vidikov izvajanja pouka na daljavo: ocena profesorjev

Vidiki izvajanja pouka	<i>N</i>	<i>σ</i>	<i>M</i>
Internetna povezava z dijaki	116	1,21	2,87
Razpoložljivost IKT-orodja pri dijakih	113	1,08	2,55
Odzivnost dijakov; komunikacija z njimi	116	0,98	2,54
Organizacija dela	115	1,05	2,31
Raba IKT-orodja in učnih platform	114	0,90	1,89

Opombe 1 – sploh ni težavno, 5 – zelo je težavno.

Izkušnja profesorjev: težave pri izvajanju pouka na daljavo

Profesorje smo prosili, naj s petstopenjsko lestvico ocenijo, koliko težav so jim povzročali nekateri vidiki izvajanja pouka na daljavo (preglednica 6). Povprečne ocene težavnosti kažejo, da je imel manjši delež anketiranih profesorjev hude preglavice z navedenimi vidiki. Kot najproblematičnejša se je izkazala internetna povezava z dijaki (2,9), nekoliko manj težav so imeli vprašani z razpoložljivostjo IKT-orodja pri dijakih (2,6), s komunikacijo z njimi (2,5) in z organizacijo dela (2,3). Raba IKT-orodja in učnih platform pa je hude težave povzročala le redkim (1,9).

Pogledi in mnenja profesorjev o pouku na daljavo

S trditvami o pouku na daljavo smo zbrali občutke in mnenja profesorjev o različnih vidikih učenja v digitalnem okolju. Vprašani so stopnjo strinjanja označili na Likertovi petstopenjski lestvici stališč.

Prvi sklop trditev se nanaša na delo profesorja med poukom na daljavo (preglednica 7). Med anketiranimi je zelo razširjeno prepričanje, da priprava učnih dejavnosti zahteva veliko časa (4,4) in dodatnega dela (4,3) ter da je ocenjevanje na daljavo težko popolnoma objektivno (4,3). To, da so povratne informacije staršev koristne pri načrtovanju digitalnega pouka, podpira večina anketiranih (4,2). Mnenja vprašanih glede vživljanja v novo vlogo profesorja, v kateri so se dobro znašli (3,7), se nekoliko bolj razlikujejo, še bolj pa se razlikujejo ocene sodelovanja kolegov in kolegic (3,3). Občutek prevelikih pričakovanj s strani šole so izrazili le nekateri profesorji (2,3).

Z drugim sklopom trditev smo preverjali, kaj profesorji menijo o doživljanju pouka na daljavo pri dijakih (preglednica 8). Povprečne stopnje strinjanja kažejo, da se mnenja vprašanih precej razlikujejo. Profesorjev, zaskrbljenih nad tem, da dijaki ne bodo dobili zadostnega znanja, je nekaj več (3,5), medtem ko se njihova stališča do upadanja motiviranosti za učenje (3,0), težkega prilagajanja novi obliki pouka (2,9) in večje odgovornosti pri delu za šolo (2,9)

Preglednica 7 Povprečna stopnja strinjanja profesorjev s trditvami o lastnem delu med poukom na daljavo

Trditve	N	σ	M
Načrtovanje oz priprava pouka na daljavo mi vzame zelo veliko časa	116	0,84	4,36
Pouk na daljavo zahteva veliko dodatnega dela	117	0,90	4,34
Ocenjevanje na daljavo je težko popolnoma objektivno	115	1,06	4,28
Povratne informacije staršev pomembno vplivajo na moje načrtovanje pouka na daljavo	115	0,85	4,18
V novi vlogi profesorja/-ice na daljavo sem se dobro znašel/-la	116	1,06	3,66
Sodelovanje s kolegicami in kolegi mi je bilo v veliko pomoč	115	1,22	3,33
Šola v zvezi z izobraževanjem na daljavo preveč pričakuje od mene	111	1,19	2,33

Opombe 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

Preglednica 8 Povprečna stopnja strinjanja profesorjev s trditvami o doživljanju pouka na daljavo pri dijakih

Trditve	N	σ	M
Skrbi me, da dijaki z učenjem na daljavo ne bodo dobili zadostnega znanja	115	1,16	3,45
Dijakom je v tem obdobju upadla motiviranost za učenje	115	1,19	3,00
Dijaki se večinoma težko prilagajajo pouku na daljavo	117	1,07	2,92
Dijaki so v tem obdobju postali bolj odgovorni pri delu za šolo	115	1,01	2,91
Dijaki veliko bolj sodelujejo med sabo in si pomagajo	116	1,02	2,35

Opombe 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

razporejajo enakomerneje glede na stopnjo strinjanja. Trditev, da dijaki veliko bolj sodelujejo med sabo in si pomagajo, večine vprašanih ne prepriča (2,4).

Splošen pogled profesorjev na izvajanje pouka na daljavo izhaja iz ocen tretjega sklopa trditev (preglednica 9). Med vprašanimi prevladajo tisti, ki odziv staršev na pouk na daljavo ocenjujejo kot pozitiven (3,8), strinjajo se z uvedbo tega pouka le v izrednih primerih (3,7) in sprejemajo to izkušnjo kot ustvarjalni izziv (3,5). Možnost, da bi pouk na daljavo postal ena izmed rednih oblik poučevanja, podpirajo le nekateri profesorji (2,2) in zelo redki menijo, da bo gradivo, izdelano izrecno za pouk na daljavo, ostalo večinoma neuporabljeno (1,8).

V opombah na postavljena vprašanja in v odprtih vprašanjih so izpostavljali tudi skrbi glede zmožnosti ocenjevanja na daljavo. V odgovorih je večkrat zaznati frustracijo ob nezmožnosti nadzorovanja dijakov, ko ti niso primerno tehnično opremljeni, nimajo kamer in ustrezne internetne povezave ter jih profesor ne more »prisiliti« k sodelovanju oziroma preverjati, ali sledijo

Preglednica 9 Povprečna stopnja strinjanja profesorjev s trditvami o uvajanju pouka na daljavo

Trditve	N	σ	M
Odziv staršev na dosedANJI pouk na daljavo je pozitiven	116	0,93	3,77
Pouk na daljavo je lepa izkušnja, ampak le v specifičnih primerih in izrednih situacijah	116	1,32	3,71
Pouk na daljavo sprejemam kot ustvarjalen izziv	115	1,29	3,50
Pouk na daljavo bi lahko postal ena izmed rednih oblik poučevanja	117	1,34	2,17
Učno gradivo za pouk na daljavo bo ostalo večinoma neuporabljeno	116	1,05	1,78

Opombe 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

Preglednica 10 Povprečna stopnja učinkovitosti uporabljenih oblik pouka na daljavo: ocena dijakov

Oblika pouka	N	σ	M
Poslano gradivo	274	1,04	3,77
Spletno srečanje v živo	273	0,93	3,55
Registrirani učni videoposnetki	241	1,19	3,51
Spletno preverjanje znanja	276	1,13	3,02
Zvočni posnetek	187	1,16	2,86
Telefonski pogovor	147	1,03	2,71

Opombe 1 – sploh ni učinkovito, 5 – zelo je učinkovito.

in poslušajo. V tem so profesorji verjetno zaznali ključno razliko med poučevanjem v živo in poučevanjem po spletu, kjer je profesorjeva zmožnost nadzora *de facto* bistveno manjša in jo mora nadomestiti z drugimi, praviloma bolj motivacijskimi prijemi.

Izkušnja dijakov: učinkovitost pouka na daljavo

Dijaki so učinkovitost uporabljenih oblik pouka na daljavo ocenili s pomočjo petstopenjske lestvice (preglednica 10). Večina je prepričana, da so poslano gradivo (3,8), spletno srečanje v živo (3,6) in registrirani učni videoposnetki (3,5) učinkoviti pri poučevanju na daljavo. O učinkovitosti spletnega preverjanja znanja (3,0), zvočnega posnetka (2,9) in telefonskega pogovora (2,7) pa so njihova mnenja bolj raznolika.

Izkušnja dijakov: težave pri spremljanju pouka na daljavo

Dijake smo prosili, naj na petstopenjski lestvici označijo obseg težav, ki so jih imeli z nekaterimi vidiki spremljanja pouka na daljavo (preglednica 11). Povprečne ocene kažejo večinoma nizko stopnjo težavnosti. Manjšemu deležu vprašanih je hude preglavice povzročala internetna povezava (2,8) in nekatere

Preglednica 11 Povprečna stopnja težavnosti pri spremljanju pouka na daljavo

Težave	N	σ	M
Internetna povezava	271	1,20	2,79
Tiskanje gradiva profesorjev	278	1,35	2,33
Raba IKT-orodja in učnih platform	282	1,04	1,95
Oddajanje nalog in izdelkov	280	0,97	1,92
Dostop do IKT-orodja	280	1,07	1,79

Opombe 1 – nobene težave, 5 – veliko težav.

rim tudi tiskanje gradiva, ki so ga pošiljali profesorji (2,3), medtem ko so raba in dostop do IKT-orodja (2,0 in 1,8) ter oddajanje nalog in izdelkov (1,9) za veliko večino potekali brez zapletov. Omeniti velja, da so v opombah k temu in drugim vprašanjem nekateri dijaki še posebej izpostavili določene težave ali zagate, s katerimi se soočajo. Izpostavljajo npr. (pre)veliko obremenjenost z delom pred računalnikom oziroma ekranom in jo povezujejo z utrujenostjo in glavoboli. Zaradi načina dela navajajo, da pred računalnikom preživijo zelo veliko časa (ker jih po pouku čakajo še domače naloge) in da zaradi načina dela porabijo bistveno več časa za šolske obveznosti, kot so ga prej. Tehnični vidiki pouka, ki jih omenjajo, so bolj povezani z nedelovanjem kakšne aplikacije ali skromne uporabe kamer pri sledenju pouku.

Izkušnja dijakov: primerjava s poukom v šoli

Dijake smo prosili, naj navedejo, ali so v primerjavi s poukom v šoli med učenjem na daljavo opazili kakšno razliko pri opravljanju šolskih obveznosti (preglednica 12). Manj motivirane za učenje in manj uspešne pri razumevanju razlage učne snovi v primerjavi s poukom v šoli se je čutilo nekaj več kot dve petini anketiranih (od 42 do 44 %), manj pripravljene na preverjanja in manj uspešne pri razumevanju profesorjevih navodil za delo pa približno tretjina (od 30 do 34 %). Dobršen del dijakov (od 42 do 58 %) vidnih razlik med poukom v šoli in tistim na daljavo ni zaznavalo, takih, ki jim je učenje na daljavo bolj ustrezalo, pa je bilo od 10 do 17 %.

Preglednica 12 Primerjava s poukom v šoli

Trditve	N	(1)	(2)	(3)
Uspešen pri razumevanju profesorjevih navodil za delo	281	29,9	57,7	12,5
Pripravljen na preverjanja	281	33,8	48,8	17,4
Uspešen pri razumevanju razlage učne snovi	281	42,3	48,0	9,6
Motiviran za učenje	279	44,4	42,3	13,3

Opombe Naslovi stolpcev: (1) manj, (2) približno enako, (3) bolj. V odstotkih.

Pogledi in mnenja dijakov o pouku na daljavo

S prvim sklopom trditev, na katerega so dijaki odgovarjali s pomočjo Likertove petstopenjske lestvice stališč, smo zbrali njihove občutke ob spremljanju učnih dejavnosti na daljavo (preglednica 13). Povprečne stopnje strinjanja kažejo, da so pouk na daljavo doživljali precej različno. Med njimi je sicer nekaj več takih, ki so občutili pritisk časovne preobremenjenosti (3,5) in prevelikih pričakovanj s strani šole (3,4), medtem ko so bolj raznolika njihova stališča do pridobivanja zadostnega znanja (2,8), ocenjevanja le-tega (3,1), povečane odgovornosti (3,0) in zadovoljstva z načinom izvajanja pouka na daljavo (2,9).

Z drugim sklopom trditev smo ugotavljali splošen pogled dijakov na uvajanje pouka na daljavo (preglednica 14). Velika večina vprašanih potrjuje, da je nalog preveč (4,1). S trditvijo, da je pouk na daljavo lepa izkušnja, ampak možna le v izrednih situacijah, soglaša nekaj manj dijakov (3,4). Izrazitejše razlike v stališčih se kažejo pri trditvi, da šola pri izvajanju pouka na daljavo upošteva tudi predloge dijakov (3,0). Vprašani večinoma menijo, da pouk na daljavo ne krepi sodelovanja med sošolci (2,5), in nasprotujejo možnosti, da bi ta pouk postal ena izmed rednih oblik izobraževanja (2,4).

Na odprto vprašanje *Kaj bi potreboval, da bi lahko bil v teh izrednih razmerah kar se da uspešen pri pouku na daljavo? Kaj si do zdaj pogrešal?* se je odzvalo 97 % anketiranih, kar kaže na neko željo, da bi bile njihove potrebe slišane. Dijaki se v svojih odgovorih dotikajo nekaterih že izpostavljenih dilem – npr. prevelike obremenjenosti, utrujenosti, občasnih tehničnih težav z internetno povezavo. Predvsem pa izstopa številčnost odgovorov, ki navajajo pomanjkanje fizičnih stikov s sošolci in profesorji, druženje s sošolci in družabnost pa tudi razlage (profesorjev) v živo in interakcijo (s profesorji in sošolci). Ta socialni vidik pouka je pri pouku na daljavo predstavljal največji manko, ki ga je generacija drugostopenjskih srednješolcev očitno zelo močno začutila, in na osnovi pripomb dijakov lahko sklepamo, da profesorjem tega vidika šolanja

Preglednica 13 Povprečna stopnja strinjanja dijakov s trditvami o spremljanju pouka na daljavo

Trditve	N	σ	M
Pri pouku na daljavo mi učenje vzame zelo veliko časa	276	1,29	3,54
Šola v zvezi z učenjem na daljavo preveč pričakuje od mene	278	1,21	3,38
Skrbi me ocenjevanje znanja	276	1,32	3,14
V tem obdobju sem postal bolj odgovoren pri delu za šolo	277	1,27	3,01
S takšnim načinom pouka na daljavo sem zadovoljen	281	1,21	2,91
Skrbi me, da z učenjem na daljavo ne bom dobil zadostnega znanja	278	1,29	2,83

Opombe 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

Preglednica 14 Povprečna stopnja strinjanja dijakov s trditvami o uvajanju pouka na daljavo

Trditve	N	σ	M
Nalog je v času pouka na daljavo preveč	278	1,00	4,09
Pouk na daljavo je lepa izkušnja, ampak le v specifičnih primerih in izrednih situacijah	276	1,27	3,44
Šola pri izvajanju pouka na daljavo upošteva tudi predloge dijakov	268	1,13	3,03
Pouk na daljavo krepi sodelovanje med sošolci	275	1,33	2,52
Pouk na daljavo bi lahko postal ena izmed rednih oblik izobraževanja	280	1,38	2,35

Opombe 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

nikakor ni uspelo prenesti v virtualni svet. Nekateri dijaki izpostavljajo tudi pomanjkljivo koordinacijo dela med profesorji (tudi v opombah pri drugih vprašanjih) in neprilagojenost didaktičnih pristopov za poučevanje na daljavo. Celovit pregled odgovorov na to vprašanje napeljuje tudi na misel, da so bile izkušnje v različnih razredih/šolah raznolike, saj nekateri izpostavljajo, da učenje temelji na nalogah (in pomanjkanju razlag), medtem ko je iz drugih odgovorov razvidno, da so preživeli ogromno časa pred računalnikom, ko so (očitno) poslušali razlage profesorjev.

Tudi pri zadnjem odprtem vprašanju, *Ali bi rad dodal kakršnokoli opombo, pripombo, namig ali predlog?*, so se dijaki dotikali podobnih tem in izpostavljali predvsem potrebo po »manj« dela na računalniku, manj nalog, manj časa pred ekranom, manj ur pouka prek spleta. Izpostavljali so tudi, naj bo pouk na daljavo zgolj izjema za posebne okoliščine.

Izkušnja profesorjev in dijakov: primerjava

Nekatera vprašanja o pouku na daljavo so bila profesorjem in dijakom skupna, kar nam omogoča, da primerjamo odgovore teh dveh populacij. Primerjava stališč do učinkovitosti uporabljenih oblik pouka v digitalnem okolju kaže, da so o učinkovitosti spletnega srečanja v živo in telefonskega pogovora bolj prepričani profesorji kot dijaki. Ocene učinkovitosti registriranih video- in zvočnih posnetkov, izrecno pripravljenega gradiva in preverjanja znanja preko spleta pa se bistveno ne razlikujejo (preglednica 15).

Iz primerjave obsega težav z nekaterimi vidiki izvajanja pouka na daljavo izhaja podatek, da je dostop do IKT-orodja pri dijakih v večji meri kot dijakom ustvarjal preglavice profesorjem. Tako eni kot drugi so z internetno povezavo imeli isti obseg težav, skoraj brez težav pa so uporabljali IKT-orodje in učne platforme (preglednica 16).

Preglednica 15 Povprečna stopnja učinkovitosti uporabljenih oblik pouka na daljavo: primerjava ocen profesorjev in dijakov

Trditve	<i>p</i>	(1)	(2)
Spletno srečanje v živo	0,000	4,03	3,55
Registrirani učni videoposnetki	0,383	3,37	3,51
Telefonski pogovor	0,011	3,24	2,71
Zvočni posnetek	0,296	3,08	2,86
Izrecno pripravljeno gradivo	0,312	3,88	3,77
Spletno preverjanje znanja	0,371	3,14	3,02

Opombe Naslovi stolpcev: (1) profesorji, (2) dijaki. 1 – sploh ni učinkovito, 5 – zelo je učinkovito.

Preglednica 16 Povprečna stopnja težavnosti z nekaterimi vidiki izvajanja pouka na daljavo: primerjava ocen profesorjev in dijakov

Vidiki izvajanja pouka	<i>p</i>	(1)	(2)
Internetna povezava	0,525	2,87	2,79
Dostop do IKT-orodja pri dijakih	0,000	2,55	1,79
Raba IKT-orodja in učnih platform	0,596	1,89	1,95

Opombe Naslovi stolpcev: (1) profesorji, (2) dijaki. 1 – nobene težave, 5 – veliko težav.

Preglednica 17 Povprečna stopnja strinjanja s trditvami o pouku na daljavo: primerjava ocen profesorjev in dijakov

Trditve	<i>p</i>	(1)	(2)
S poukom/Z učenjem na daljavo je znanje nezadostno	0,000	3,45	2,83
Pouk na daljavo je lepa izkušnja, ampak le v specifičnih primerih in izrednih situacijah	0,062	3,71	3,44
Pouk na daljavo vzame zelo veliko časa	0,000	4,36	3,54
Šola v zvezi z učenjem na daljavo preveč pričakuje od mene	0,000	2,33	3,38
Pri pouku na daljavo je odgovornost dijakov pri delu za šolo večja	0,462	2,91	3,01
Pouk na daljavo bi lahko postal ena izmed rednih oblik izobr.	0,245	2,17	2,35
Pouk na daljavo krepi sodelovanje med sošolci	0,229	2,35	2,52

Opombe Naslovi stolpcev: (1) profesorji, (2) dijaki. 1 – sploh se ne strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

Primerjava stališč do izvajanja pouka na daljavo kaže naslednje razlike: skrb, da dijaki ne bodo pridobili zadostnega znanja, je bolj razširjena med profesorji kot med dijakmi (preglednica 17). Profesorji se tudi v večji meri pritožujejo, da priprava učnih dejavnosti na daljavo jemlje veliko časa, medtem ko dijaki bolj občutijo pritisk prevelikih pričakovanj s strani šole. Oboji večinoma soglašajo, da je pouk na daljavo možen le v specifičnih situacijah, in zavračajo

možnost, da bi postal ena izmed rednih oblik izobraževanja. Mnenja o povečani odgovornosti dijakov pri delu za šolo so tako pri profesorjih kot dijakih zelo raznolika, medtem ko večina tako enih kot drugih ne verjame, da pouk na daljavo krepi sodelovanje med sošolci.

Razprava

Opravljen analiza nam ob upoštevanju opomb, ki so jih intervjuvanci dopisali k odgovorom, ponuja razčlenjeno sliko o tem, kako so dijaki in profesorji doživljali pouk na daljavo. V nadaljevanju bomo izpostavili nekaj ključnih spoznanj, ki izhajajo iz opravljene analize zaprtih in odprtih vprašanj.

Razen nekaterih, ki sta jim internetna povezava in tiskanje učnega gradiva povzročala hude preglavice, se večina dijakov kar dobro znajde pri uporabi digitalnih učnih orodij in se glede razpoložljivosti elektronskih naprav večinoma ne pritožuje. Tu lahko opazimo razliko z učenci na nižjih stopnjah šolanja, kjer je (ne)opremljenost z IKT pomenila pomemben omejitveni dejavnik za izvajanje pouka – tako pri učencih kot pri učiteljih (Bogatec, Brezigar in Mezgec 2021; Brezigar 2020a).

Izvajanje pouka na digitalnih platformah ustreza marsikomu, čeprav nekateri opozarjajo na upadanje pozornosti pred ekranom in da postaja takšen način pouka utrujajoč. Nekateri dijaki menijo, da je »pri določenih predmetih [...] učenje na daljavo celo bolj učinkovito«, in upajo, »da bi Google Classroom uporabljali tudi v šoli«. Če to ugotovitev nekako povežemo s pomanjkanjem socialnih stikov, ki so ga doživljali dijaki med poukom na daljavo, potem se zdi, da bi bilo v prihodnje smiselno razmišljati o pouku v živo, ki bi bil v večji meri podprt s tehnološkimi orodji in platformami. To zamisel podpira tudi mnenje anketiranih, da poslano učno gradivo, registrirani videoposnetki in spletna srečanja v živo pozitivno učinkujejo na procese izobraževanja. Anketiranci pa izražajo večje pomisleke o verodostojnosti spletnega preverjanja ter rabi zvočnih posnetkov in telefonskih pogovorov. Prav tako nekateri svarijo pred posploševanji po načelu »en pristop, ki bi bil primeren za vse«. Eden izmed anketirancev je npr. navedel, da se »učinkovitost določene metode [...] med različnimi predmeti razlikuje«, drugi pa: »Učenje na daljavo je različno od navadnega v razredu. Zato mora biti tudi način učenja različen.« S tem opozarjajo, da so predmeti med seboj različni in je nekatere vsebine preprosteje posredovati po spletu kot druge.

Dobršen del anketiranih dijakov med negativne učinke pouka na daljavo uvršča v prvi vrsti upad motiviranosti za učenje, ki je verjetno zelo tesno povezan s pomanjkanjem socialnih stikov. Šolsko okolje oziroma medosebni odnosi in zlasti odnosi s sošolci spodbujajo ter krepijo motivacijo za učenje,

ker »če ni osebnih stikov, si zelo demotiviran in čutiš, da nimaš cilja«, pravi eden izmed intervjuvancev. Poleg motivacije pa dijaki pogosto opozarjajo tudi na izziv, ki zadeva »kakovost« šolanja v najožjem smislu in se nanaša na razlage učne snovi. Nekateri pogrešajo »učenje v razredu, ker je bolj jasno in razumljivo«, drugi pa opozarjajo, da nekateri profesorji dajejo »preveč nalog, ne da bi razložili prav snov«, oziroma si želijo »več razlag s strani profesorjev, kajti sedaj so pri nekaterih malo površne in manjkajo«.

Večina dijakov izobraževanje na daljavo sprejema le kot rešitev v izrednih razmerah. Med razloge za to verjetno spada tudi količina časa, ki ga namenjajo šolskim obveznostim. Povsem deljena mnenja pa so izrazili glede možnosti, da so odgovornejši pri delu, zadovoljni s takšnim načinom pouka in da šola upošteva njihove predloge pri izvajanju izobraževalnih dejavnosti na daljavo.

Nazadnje velja izpostaviti še pomemben segment ugotovitev, ki so prišle do izraza predvsem v odprtih vprašanjih in opombah ter se nanašajo na organizacijo dela med profesorji. Če je bilo prej medpredmetno sodelovanje predvsem strokovno vprašanje, torej »na kakšen način naj poučujemo«, je dijake pri pouku na daljavo z vso močjo doletelo spoznanje, da je komunikacije in koordinacije med profesorji zelo malo – in to ne zgolj na vsebinski ravni, v smislu povezovanja vsebin, ampak tudi v smislu, da ni neke izmenjave niti glede uporabe in prilagajanja pristopov za poučevanje na daljavo niti pri banalnih organizacijskih vidikih, kot je na npr. uskladitev urnikov, kjer bi bilo treba upoštevati, da se zdaj pouk odvija pred ekranom. Dijaki tako pogrešajo večjo usklajenost med profesorji, ki »bi morali [...] več komunicirati med seboj in bolj enakomerno porazdeliti ure ter obveznosti«. Eden izmed dijakov je izpostavil, da bi bilo »najbolje [...], da bi videolekcije imeli iste dneve kot pouk v šoli«, kar nas napeljuje na misel, da so na nekaterih šolah profesorji pouk organizirali po svoji presoji.

Prvo hipotezo – da so imeli profesorji drugostopenjskih šol različne izkušnje s poukom na daljavo, in sicer glede na težave, oblike pouka na daljavo in učinkovitost teh oblik – lahko potrdimo. Glede oblik pouka so se najbolj uveljavile uporaba domačih nalog, ki jih morajo dijaki rešiti in oddati, kot oblika samostojnega dela šolajočih se, sinhrona interakcije, kot so spletna srečanja v živo, in asinhrono pošiljanje gradiva in posnetkov. So pa dijaki izpostavili, da se različne oblike različno obnesejo pri različnih predmetih; za nekatere predmete je tak način dela primernejši, za druge pa manj. Največ pomislov so dijaki in profesorji izrazili glede ocenjevanja na daljavo in njegove objektivnosti. Pri izpostavljenih težavah velja omeniti še upad motivacije dijakov in sodelovanje pri pouku brez vklopljenih videokamer. Dijaki so izrecno izpo-

stavili pomanjkanje socialnih stikov, druženja in interakcije s sošolci. Pri tem velja omeniti, da se je pouk na daljavo v tem obdobju odvijal med popolnim zaprtjem države (t. i. *lockdown*). Lahko torej predpostavljamo, da so razmere še dodatno okrepile potrebo dijakov po socializaciji z vrstniki, ki je bila onemogočena tudi zunaj šolskega okolja.

Drugo hipotezo – da so imeli dijaki in profesorji drugostopenjskih šol pri pouku na daljavo težave z uporabo IKT-orodij – lahko le delno potrdimo. Večjih težav z IKT-orodij namreč ni bilo zaznati; mestoma izstopa težava z internetno povezavo. Te ugotovitve se razlikujejo od izkušenj vzgojiteljev, učiteljev in staršev vrtčevskih ter osnovnošolskih otrok, kjer so bile težave z IKT bolj občutene (Bogatec, Brezigar in Mezgec 2021).

Tretjo hipotezo – da je za dijake in profesorje drugostopenjskih šol pouk na daljavo predstavljal negativno izkušnjo – spet lahko potrdimo le delno. Profesorji in dijaki se v veliki meri strinjajo, da je pouk na daljavo lepa izkušnja, ampak le v specifičnih primerih in izrednih situacijah.

Namesto sklepa

Zaprtje šol zaradi pandemije bolezni covid-19 predstavlja prelomnico v zgodovini izobraževanja na svetovni ravni (Kepic Mohar in Kovač 2021). Podobno kot zdravstveni sistemi niso bili pripravljeni za obvladovanje tako velikega obsega dela, deloma tudi zaradi svoje podhranjenosti, tako tudi šolski sistem ni bil pripravljen na prehod na izobraževanje na daljavo: niti z normativnega, niti s tehničnega (oprema), niti z izvedbenega vidika.

Šolanje na daljavo je bil glavni odziv na pandemsko stanje tudi v drugem letu pandemije, ker lahko zagotovi določeno kontinuiteto v izobraževanju, in to kljub temu, da so prve izkušnje pokazale določena tveganja, kot sta upad motivacije pri učencih in povečanje neenakosti (Fondazione Agnelli 2021).

Ob upoštevanju pospešenega prodora spletnih storitev in nagle vpeljave digitalnih tehnologij, tudi na področju učenja in poučevanja, se postavlja vprašanje, kaj ohraniti v prihodnje, ko bo izrednih razmer konec. Katere oblike pouka in kateri pripomočki bodo postali del profesorjeve rutine? Podatki kažejo, da opremljenost z IKT pri dijakih drugostopenjskih šol ne predstavlja večjih težav. Profesorji tudi omenjajo, da so pripravili veliko digitalnih gradiv. Glede na to, da slovenske šole v Italiji pesti problem pomanjkanja primernih učbenikov v slovenščini, ki bi pokrivali vsebine, predvidene v italijanskih ministrskih programih (Brezigar 2020b), imajo ta gradiva dodano vrednost. Smiselno bi bilo razmisliti, kako jih zbrati in urediti, da bi bila v digitalni obliki na voljo na namenskih platformah, ki so nastale v zadnjih letih, kot npr. <https://digitalnasola.it/> in platforma smejse.it, ki sta nastali kot zbi-

rališče novih in že obstoječih orodij, gradiv in informacij za razvoj jezikovnih veščin ter spretnosti v slovenskem jeziku (Grgič 2017b).

Literatura

- Baloh, B. 2004. »Seznanjanje s slovenščino v italijanskih vrtcih na narodnostno mešanem območju v Slovenski Istri.« *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 14 (2): 337–342.
- . 2012. »Developing Curriculum of Intercultural Awareness and Early Language Learning in Bilingual Environment.« V M. Poznanovič Jezeršek (ur.), *Nacionalna konferenca Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov*, 299–311. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Bogatec, N. 2012. »Projekt ŠOLA2011: narodnost v medgeneracijski perspektivi.« Predstavitev v PowerPointu, SLORI, Trst.
- . 2015. »Šolanje v slovenskem jeziku v Italiji.« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 74:5–21.
- . 2019. »Izobraževanje v slovenskem jeziku v Italiji.« *Koledar za leto 2020*: 299–307.
- , ur. 2020a. »Analiza vpisov v vrte in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko italijanskim poukom v Italiji v obdobju od šolskega leta 2000/01 do šolskega leta 2019/20.« Predstavitev v PowerPointu, SLORI, Trst.
- , ur. 2020b. *Slovene: The Slovene Language in Education in Italy*. 3. izd. Regional Dossiers Series. Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
- Bogatec, N., S. Brezigar in M. Mezgec. 2021. »Pouk na daljavo v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji med epidemijo covid-19.« *Sodobna pedagogika* 72 (posebna št.): 44–68.
- Brezigar, S. 2020a. »The Slovene Community in Italy and the Covid-19 Pandemic.« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 85:83–100.
- . 2020b. »Slovene-Medium and Bilingual Schools in Italy: Towards a New Paradigm?« V *Pathways to Plurilingual Education*, ur. S. Bratož, A. Pirih in A. Kocbek, 31–46. Koper: University of Primorska Press.
- Brezigar, S., in S. Zver. 2019. »Priprava učnih gradiv za poučevanje slovenščine v Furlaniji - Julijski krajini: študija primera in razvojne možnosti.« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 83:51–66.
- Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri del 11 marzo 2020. 2020a. *Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana*, št. 64. <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2020/03/11/20A01605/sg>.
- Decreto del Presidente del Consiglio dei ministri del 3 novembre 2020. 2020b. *Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana*, št. 275. <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2020/11/04/20A06109/sg>.

- Fondazione Agnelli. 2021. »La DaD nell'anno scolastico 2020-21: una fotografia.« 9. julij. <https://www.fondazioneagnelli.it/2021/07/09/la-dad-alle-scuole-superiori-nellanno-scolastico-2020-21-una-fotografia/>.
- Girelli, C. 2020. »La scuola e la didattica a distanza nell'emergenza Covid-19: Primi esiti della ricerca nazionale condotta dalla SIRD (Società Italiana di Ricerca Didattica) in collaborazione con le associazioni degli insegnanti (AIMC, CIDI, FNISM, MCE, SALTAMURI, UCIIM).« *Ricercaione* 12 (1): 203–220.
- Grgič, M. 2017a. »Italijansko-slovenski jezikovni stik med ideologijo in pragmatiko.« *Jezik in slovstvo* 62 (1): 89–98.
- . 2017b. »Teoretska izhodišča in metodološki okvir pri izdelavi uporabnikom prijaznejšega spletišča: primer platforme SMEJse – slovenščina kot manjšinski jezik.« *Slovenščina* 2.0 5 (2): 85–110.
- . 2019. »Manjšinski jeziki med Italijo in Slovenijo – zakaj potrebujemo čezmejno šolstvo?« *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 83:35–50.
- Hodges, C., S. Moore, B. Lockee, T. Trust in A. Bond. 2020. »The Difference between Emergency Remote Teaching and On Line Teaching.« Educase Review. 27. marec. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- INDIRE. 2021. »Impatto della pandemia sulle pratiche didattiche e organizzative delle scuole italiane nell'anno scolastico 2020/21.« Report preliminare, INDIRE, Rim. https://www.indire.it/wp-content/uploads/2022/02/Didattiche-Durante-il-Lockdown_10_01.pdf.
- Kepic Mohar, A., in M. Kovač. 2021. »Digitalna učna gradiva po pandemiji kot del šolske rutine?« *Sodobna pedagogika* 72 (138): 28–43.
- Palmerio, L., in E. Caponera. 2020. *La situazione di studenti e insegnanti in relazione all'uso delle tecnologie dell'informazione e della comunicazione nel periodo precedente l'emergenza sanitaria da Covid-19*. Rim: Indagini internazionali Invalsi.
- Parlamento Italiano. 2022. »Le misure adottate a seguito dell'emergenza Coronavirus (COVID-19) per il mondo dell'istruzione (scuola, istruzione e formazione professionale, università, Istituzioni AFAM).« Camera dei deputati: Documentazione parlamentare. 2. maj. <https://temi.camera.it/leg18/temi/le-misure-adottate-a-seguito-dell-emergenza-coronavirus-covid-19-per-il-mondo-dell-istruzione-scuola-istruzione-e-formazione-professionale-universit-istituzioni-afam.html>.
- Strani, P. ur. 2011. *Šola na obronkih slovenščine: metodološki in didaktični vidiki poučevanja slovenščine kot drugega ali tujega jezika v Furlaniji Julijski krajini*. Trst: Državna agencija za razvoj šolske avtonomije, Območna enota za Furlanijo – Julijsko krajino.
- Šimec, M. 2021. »Vloga tehnologije v vzgoji in izobraževanju ter enake možnosti učencev v obdobju pandemije.« *Sodobna pedagogika* 72 (138): 12–26.

UNESCO. B. I. »Education: From Disruption to Recovery.« <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.

Distance Learning in Slovene-Medium and Slovene-Italian Bilingual Primary Schools in Italy during the COVID-19 Epidemic

With the outbreak of the coronavirus epidemic in the beginning of March 2020, secondary schools in the Italian Republic had to introduce distance learning almost overnight and continue with it without interruption until the end of the school year 2019/2020, heavily influencing the teaching process in the next school year, as well. Minority schools in Italy, in particular schools with Slovene as the language of instruction, had to face this challenge. The paper presents the results of a quantitative research, carried out by the Slovene Research Institute in Trieste among teachers and students. In the article, the authors note that the implementation of distance learning did not show significant challenges in using ICT tools, that students missed social contacts and experienced a drop in motivation, and professors had significant challenges regarding evaluation. Professors and students largely agree that distance learning is an appropriate way of teaching in emergencies, and some students also point to the desire to increase the use of ICT tools in live teaching.

Keywords: remote teaching, distance learning, COVID-19, Italy, Slovene-medium schools in Italy